

Құрастырушыдан

Оңтүстік Қазақстан облыстық көзі көрмейтін және әлсіз көретін азаматтарға арналған арнайы кітап-ханасының ақпараттық – библиографиялық бөлімі Қазақ поэзиясының бір тұтас азаматы, аса ірі ақын Мұқағали Мақатаевтың 80 жылдығына арнап **«Қазақ жырының Хантәңірі»** атты библиографиялық көрсеткіш дайындады.

Көрсеткіш қазақ және орыс тілдерінде құрастырылған.

Библиографиялық көрсеткіш құрылымы:

- Мұқағали Мақатаевтың өмірінен
- Поэзиямен егіз ақын
- Мұқағали Мақатаев туралы лебіздер
- М.Мақатаев туралы әдебиеттер және мерзімдік басылымдардан алынған мақалалар тізімі

□ Пайдаланылган кыжаттар

Корсеткіш кітапхана мамандарына, филиал кітап-ханашыларына, мугалімдерге, студенттерге, окушылар-га және өдебиеттанушыларга арналган.

Мускагли Макатаевтын өмірінен

Карасаз бұлагынын тамшысындай молдір, Хантөнірінін шынындай аскак жырларымен ел есінде сакталган ұлы акын тірі болса бұл күндері сексен жаска келер еді.

Ол 1931 жылы 9 ақпанда Алматы облысы Райымбек ауданындагы Карасаз ауылында дүниеге келген болатын.

Ақиық акын небары қырық бес жас кана жасады. Ол озі пәни өмірге інгәләп жылап келсе, бакига кетерінде жыр сүйген қалын казакты жылатып кетті. Жыр әлемінін мұзбалагы өмірден откелі де отыз бес жыл болган екен.

Мускагли акын ҚазҰУ –де Мәскеудегі Әдебиет және өнер институтында оқыды. Туган

ауылында мектепте мұғалім, Казак радиосында диктор, Нарынкол аудандық «Советтік шекара» газетінде жауапты хатшы болды. Ең алғашқы олені «Қырман басында», «Қойшы бала Өкітай» сол аудандық газетте жарияланды.

Мұқан бұдан кейін «Социалистік Казакстан» (қазіргі «Егемен Казакстан») газетінде,

«Мәдениет және тұрмыс» (қазіргі «Парасат»), «Жұлдыз» журналдарында қызмет істеді. Казакстан Жазушылар одағында болім кенесшісі болды. Шығармашылық жұмыспен айналысқан ширек ғасырдай Мұқанның қаламынан ондаған жыр жинақтары туды.

Оқырмандарға әсіресе «Армысындар, дос-тар», «Қарлығашым, келдін бе?», «Мавр», «Дарига жүрек», «Аққулар ұйықтағанда», «Шуағым менің», «Омір - дастан», «Омір-озен», «Соғады жүрек», «Қош, махаббат», «Жырлайды жүрек» сияқты кітаптары кенінен танымал болды.

ПОЭЗИЯМЕН ЕГІЗ АҚЫН

Мұкағали Мақатаев

(1931-1976)

Мұкағали Мақатаев! Казак поэзиясынын пір тұлғар азаматы. Онын жүрек нұрынан туган ойлы, сырлы олендерді кез келген жаннын санасына жарык сәуле түсіреді. Онын олендері каншалықты биік болса, адамзаттын оган деген махаббаты сондай! Конілін жабырқаган сәттерде Мұкағалиды оқысан, кірбін шалган конілін шайдай ашылып сала береді.

Биыл казак поэзиясынын ақиык акыны Мұкағали Мақатаев козі тірі болса, 80 жаска толар еді. «Бүгін менін туган күнім, ой, пәлі-ай!» деп жырлаган акыннын туган күні ескерусіз қалган емес. Жыл сайын ақпаннын

9-ыншы жұлдызында Мұкағалидын жырларымен сусындап оскендер акыннын ескерткіші жанында олен оқып, жырдан шашу шашады. Себебі Мұкағалидын поэзиясы адамнын жансарайын жанғыртып, ой-санасын сәулелендіріп, болмыс-бітімін жанаша жасандыра, жарқырата түсетін нақты рухани күшке айналып отыр. Ол қай оленінде, қай дастанында болсын, ел алдында еркін сойлеп, емірене еркелеп, тосылмай толғап, жан сырын жайып салатын жомарт акын.

Казак халқы озінін арман-мақсатын, мұн-қайғысын, үміт-тілегін Мұкағали мұрасы арқылы жалганнын жарыгына жария етті. Онын олендеріндегі образ - кілт создін қайталанып келуі музыкалык орнектін де міндетін атқарганын, кейіннен акын жырларына жазылган

әуен-саздарынан байқалады.

Мұқағали бәкіл халықтың сүйіспеншілігіне бөленген ақын. Ақын жүрегі жарып шыққан ойлы жырлар кім-кімнің де көңіл пернесін доп басып, жанына майдай жағып, сыр бөлісуге шақырып тұруы қандай ғажап десенші! Мұқағали поэзиясының қайнар көзі шабыт тұғыры – туган елі, өскен жері, Отан тағдыры замана тынысы, замандастарының арман-ансары. Осының бәрін Мұқағали нағыз талантқа тән қайталанбас шеберлікпен, поэтикалық мінсіз үйлесіммен, сыршыл да шыншыл сезіммен, поэзияға ғана тән бейнелі образдармен бедерлеп, мәңгі өлмес өнер деңгейінде туындап отырды. Мұқағали поэзиясы тек өнер үшін жасалған құбылыс емес. Оның адам жанына нұр сыйлаған қанатты поэзиясы қазақ халқының кісілігін биіктетіп, парасатын кемелдендіре түседі. Көзінің тірісінде он бір жинағы жарыққа шығып, халыққа көнінен мәлім болса да, билік тарапынан лайықты бағасын ала алмаған ақынның өзі дүниеден өткеннен кейін он жеті жинағы жарыққа шыққан екен.

Туган халқының арман-мақсатын терең түсінген, толғай жазған, жанының жыршысы болған ақиық ақын Мұқағали Мақатаевтың екінші өмірі – мәңгілік ғұмыры енді басталып отыр. Қазақта Абай дара болса, Мұқағали да жалғыз! Өлмес өнері - өлеңімен жалпақ елінің жүрегіне жол тауып, бәкіл халықтың сүйіспеншілігіне бөленген ұлы перзентінің ұрпаққа ұран болған жырларын елі де ешқашан есінен шығармасы анық. Біртуар дара ақын Мұқағали Мақатаевтың қаламынан туган қанатты жырлар халқымен бірге мәңгі жасай бермек.

М.МАҚАТАЕВ ▯ ТУРАЛЫ ЛЕБІЗДЕР

Әбділдә ТӘЖІБАЕВ:

Мұқағали Мақатаев – біздің замандағы гажайып ақындардың бірі.

Мақатаев атты алып ақындық жарқын жүйіне, миллион адам миллион түрлі пікір пайымдасада, ешбір кіреуке, коленке түспей келешекке қарай керуен түзеп, қоше бермек.

Мұқаметжан ҚАРАТАЕВ:

... Арамыздан тым ерте кеткен тамаша ақынымыз Мұқағали Мақатаевтың алғашқы қадамында-ақ оның аяқ алысынан айрықша талант иесі екенін аңғаруға болатын еді. Аңғармаппыз...

Әбіш КЕКІЛБАЕВ:

Мұқағали Мақатаев – адамдар арасындағы, өмірдегі, табиғаттағы жарастық пен келісімнің жыршысы. Оның... олендері шын тебіреністен, шын шабыттан, шын күйзеліс пен шын қуаныштан шын сағыныштан туган.

Тұманбай МОЛДАГАЛИЕВ:

Қазақ жырының аспанындағы аз ғана жұлдыздар-

дын арасынан сенін жұлдызынды біз онай танушы едік. Сенін жұлдызын – ең шұғылалы, ең мейірімді жұлдыз.

Кадыр МЫРЗАЛИЕВ:

Әдебиетті салынып жатқан галамат бір ғимарат, көк тіреген күмбез, сұлулық сарайы деп есептесек, сен соның талантты тас қалаушыларының бірі едің.

Зейнолла СЕРІККАЛИЕВ:

Мұкағали мұрасы, сұлулық үлгісі біздің бүгінгі игілігіміз ғана емес, Мұкағали мұрасы, маржан поэзиясы – болашақ ұрпақтардың да еңшісі, қастерлеп –қадірлейтін қазынасы.

Михаил КУРГАНЦЕВ:

Мұқағали Мақатаев поэзиясы арқылы қазақ әдебиетінде өте жарқын, күшті де көрнекті жана бір дара тұлғалы ақын пайда болған екен-ау деп те айта аламын. Оның творчествосы біздің бойымызға қуаныш, мақтаныш, рухани күш – қуат қыяды.

М.Мақатаев туралы ЖБШ әдебиеттер

83.3(5Қаз) Мәсімхан,Д.

М 36 Сарап: Әдеби зерттеу мақалала-

рының жинағы.- Астана: Елорда,

2001.-240 б.

83.3(5Каз)Каз Мұкағали: Естеліктер / Құраст.

М 83 А. Әбдіқалов.-Алматы: Жалын,

1995.-224 б.

84(5Каз)Каз Мақатаев,М.

М 16 Аманат:Жыр жинағы/Құраст.

А.Алтай.-Алматы:Атамұра,1999.-

304 б.

84Каз7 Мақатаев,М.

М 16 Бәсіре: Олендер, толғаулар,

дастандар.-Алматы: Жалын, 1981.-

144 б.

84 Каз7   Мақатаев, М.

М 16   Жылап қайттым өмірдің базары-

нан:Жыр кітабы / Құраст. Л. Өзім-

жанова.- Алматы: Жалын, 1994.-

256 б.

84Каз7   Мақатаев, М.

М 16   Кош, махаббат: прозалық

шығармалары.-Алматы: Жазушы,

1988.-288 б.

84Каз7   Макатаев, М.

М 16   Олендер / Қыраст. Ж. Қайрон-

баев.-Алматы:Рауан,1991.-144 б.

84(5 Каз)Каз   Мұқағали (Макатаев)

М 16   Қарасаздан үшқан қарлығаш:

Олендері мен күнделігі / Қыраст.

Л. Өзімжанова.-Алматы: Жалын,

1999.-224 б.

Мерзімдік басылымдарда

жарияланған М. Мақатаев туралы мақалалар тізімі

Алтаева, Ү.

Мұкағалидын жыр ғұмыры мөңгілік [Мәтін]

/ Ү.Алтаева // Оңтүстік Қазақстан.-2006.-11ақпан.-Б.4.

Асылбек, А.

Ескерткіш [Мәтін] / А. Асылбек // Құқықтық Қазақстан.-2006.-10 ақпан.-Б.3.

Әкімханов, М.

Айтып өткен ақында арман бар ма... [Мәтін]

/ М.Әкімханов // Әдебиет айдыны.-2006.-

2 ақпан.-Б.4.

Бекей, М.

Жырым менін – жан дауысым... Мұқағали әлемі [Мәтін] / М. Бекей // Шымкент келбеті.-2006.- 8 ақпан.-Б.18-19.

Мақатаев, М.

Омір сүрейік алмасып [Мәтін] : олендер

/ М.Мақатаев // Жас Алаш.-2006.-9 ақпан.-Б.5.

Мұкағали – гасыр акыны [Мәтін] // Оңтүстік Қазақстан.- 2006.-20 ақпан.- Б. 8.

Мұсаев, А.

Мұкағалидың жүрегі мен жаны және кудіреті... [Мәтін] / А. Мұсаев // Оңтүстік Қазақстан.-2006.-25 наурыз.-Б.6.

Мұсаев, А.

Мұкағали кудіреті мен әлемі [Мәтін]

/ А. Мұсаев // Ақиқат истина.-2006.-1 мамыр.-Б.4-5.

Набиуллин, Ж.

Мұкағалидын қалпағы [Мәтін] / Ж.Набиуллин // Казак әдебиеті.-2006.-3 ақпан- 9 ақпан.-Б.10-11.

Садыр,Б.

Казак жырынын Хантәнірі [Мәтін] / Б.Садыр

// Егемен Казакстан.- 2006.-20 мамыр.-Б.8.

Аскар, О.

Аз да болса саз [Мәтін] / О.Аскар // Жас Алаш.-2007.-15 ақпан.-Б.5.

Асқар, О.

Мұкағали мәртебесі мәңгілік [Мәтін]

/ О. Асқар // Казак әдебиеті.- 2007.-№6.-Б. 11.

Әлдибекұлы, Ш.

Болашақ ұрпақтар мен жалғап атын... [Мәтін]

/ Ш. Әлдибекұлы // Президент және халық.-2007.-23 ақпан.-Б.8.

Әлдибекұлы, Ш.

Мұкағалидың төрт томдығын парактағанда... [Мәтін] / Ш.Әлдибекұлы // Казак әдебиеті.-2007.-№35.-Б.5.

Байтұрсынұлы, Д.

Кен дүние, тосінді аш, мен келемін... [Мәтін]

/ Д.Байтұрсынұлы // Әдебиет айдыны.-2007.-

8 ақпан.-Б.8.

Бекей.М.

Біз білмейтін Мұкағали [Мәтін] / М. Бекей

// Оңтүстік Қазақстан.-2007.-8 ақпан.-Б.2.

Бүгін менің туган күнім... [Мәтін] // Зан газеті.-2007.-9 ақпан.-Б.8.

Ей, қаламдас бауыр-қарындастарым! [Мәтін]

// Алтын Орда.-2007.-№33.-Б.7.

Жәнібекова, Н.

Акынды білгін келсе егер... [Мәтін]

/ Н. Жәнібекова // Оңтүстік ұстаздары.-2007.-№15.-Б.6.

Жәнібекова, Н.

Акынды білгін келсе егер... [Мәтін]

/ Н. Жәнібекова // Бала тәрбиесі.-2007.-№3.-Б.8-10.

Жігітбеков, Д.

Мұкағалига арнау [Мәтін] / Д. Жігітбеков

// Үлан.-2007.-№13.-Б.5.

Касымбай, Ж.

Канатын кара жерге кактырмаган [Мәтін]

/ Ж.Касымбай // Үлаг.-2007.-№7.-Б.4.

Каугабай, О.

Мvкагалидын Димекене мvн шагуы [Мәтін]

/ О. Каугабай // Акикат.-2007.-№8.-Б.56-80.

Конакбаев, Б.

Мvкагалига [Мәтiн] : олен / Б. Конакбаев

// Атамекен.-2007.-12 наурыз.-Б. 7.

Мvкагали Макатаев [Мәтiн] // Мvкагали.-2007.-№7.-Б.

Мvкагали Макатаев туралы материалдар

[Мәтiн] // Мvкагали.-2007.-№6.-Б.4-58.

Мынжасаркызы, Д.

Себемхан Имашева: Мvкагалиды Акын кылган таршылык [Мәтiн] / Д. Мынжасаркызы

// Түркістан.-2007.-8 ақпан.-Б.7.

Нұркан, Д.

«Олен деген тулайды қайшылықта» [Мәтін]

/ Д. Нұркан // Жұлдыз.-2007.-№5.-Б.182-183.

Рахым, Е.

Асқар Наймантаев: Мұкағалидын әндерін альбом етіп шығарсақ дейміз [Мәтін] / Е. Рахым

// Жас Алаш.-2007.-23 қаңтар.-Б.5.

Серікболсын, Д.

Мұкағали жайлы толғаныс [Мәтін] / Д. Серік-

болсын // Үлан.-2007.-№36.-Б.2.

Сүттїбаева, Г.

Аңызга айналатынын козі тірісінде сезген [Мәтін] / Г. Сүттїбаева // Тылсым дүние.-2007.-№2.-Б.3.

Түрбекова, Ү.

Поэзияны сүнкар сезім шынына коңдырган акын [Мәтін] / Ү. Түрбекова // Акикат.-2007.-№11.-Б.81-84.

Агыбаев, А.

Мүкағалимен кездесіп едім... [Мәтін]

/ А.Агыбаев // Зан газеті.-2008.-№20.-Б.8.

Алматин, М.

Хан тәнірінін музбалагы [Мәтін]

/ М. Алматин // Президент және халык.-2008.-№6.-Б.4.

Асабаев, З.

Дара мінезді дара акын немесе Мукағалидын еркелігі [Мәтін] / З. Асабаев // Парасат.-2008.-№6.-Б.2.

Бектасова, Г.

М.Макатаев: Акынның ысы – халык [Мәтін]

/ Г. Бектасова // Түркістан.-2008.-№5.-Б.6.

Бүгін менің туган күнім... [Мәтін] // Алтын Орда.-2008.-№6.-Б.14.

Дүйсебаев, М.

Мvкагали [Мәтiн]: олен / М. Дүйсебаев

// Балбобек.-2008.-№5.-Б. 4.

Жайнакова, С.

Карасаз перзентiнiн Карасозi [Мәтiн]

/ С. Жайнакова // Өдебиет айдыны.-2008.-№12.-

Б.4-5.

Кожан, А.

Мvкагали квнi мереке [Мәтiн] / А. Кожан

// Үлан.-2008.-12акпан.-Б.2.

Мұкағали мен Лашын [Мәтін] // Әдебиет айдыны.-2008.-№6.-Б.6.

Сейдахмет, А.

Гасыр акыны [Мәтін] / А. Сейдахмет

// Казакстан мұғалімі.-2008.-№3-4.-Б.8.

Тәшенов, Т.

Казактын коныр дауысы кайда?! [Мәтін]

/ Т.Тәшенов // Айкын.-2008.-№42.-Б.28.

Шатырбаева, С.

XXI- гасырдын күрдасы [Мәтін] / С.Шатыр-

баева // Үстаз нұры.-2008.-№3.-Б.2.

«Бір олені бір елдің мұрасындай...» [Мәтін]

// Жүрагат.-2009.-№2.-Б.14-15.

Каугабай, О.

Мүкағалидын Мәскеумен коштасуы [Мәтін]

/ О. Каугабай // Ақиқат.-2009.-№8.-Б.68-74.

Нәріков, А.

Біз қорғен Мұқағали [Мәтін] / А.Нәріков

// Алтын Орда.-2009.-№19.-Б.21-23.

Әкімханов, М.

Жадымнан ошпес жақсы аға [Мәтін]

/ М. Әкімханов // Мұқағали.-2010.-№12.-Б.46.

Әлиханұлы, Ж.

«Райымбек, Райымбек» [Мәтін] / Ж. Әлихан-

ұлы // Жас Алаш.-2010.-16 желтоқсан.-Б.5.

М. Мақатаевтың «Райымбек, Райымбек» поэмасы туралы.

Жарык дүнием сен гана... [Мәтін] // Оңтүстік Қазақстан.-2010.-№17-18.-Б.10.

Құмисбаев, О.

Мәскеуге сыймаған Мұкағали [Мәтін] / О.Құ-

мисбаев // Айгак.-2010.-№35.-Б.12.

Мақұл, А.

Туган жер деп жыр тоқпен [Мәтін] / А.Мақұл

// Мұкағали.-2010.-№12.-Б.40.

Мекебаев, Ш.

Акын жыры адамга кыш береді [Мәтін]

/ Ш. Мекебаев // Мұкағали.-2010.-№12.-Б.37.

Нұрбакытұлы, О.

Мұкағали атама арнау [Мәтін] : олен

/ О. Нұрбакытұлы // Мұкағали.-2010.-№12.-Б.31.

Поэзиямен егіз акын [Мәтін] // Түркістан.-

2011.-№1.-Б.3.